

**KÜÇÜK ADAM'IN ZAMANSAL YOLCULUĞU: ORHAN KEMAL'İN
ROMANLARINDA ZAMAN**
TIMEWISE TRAVEL OF LITTLE MAN: TIME IN ORHAN KEMAL'S NOVELS

ÜLKÜ ELİUZ

Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Öğretim Üyesi

*Prof. Dr. Karadeniz Technical University, Faculty of Literature,
Department of Turkish Language and Literature*

ulkueliuz@ktu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-9921-2916>

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED-1, Aralık-December-2020 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 01.10.2020
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 12.10.2020
Sayfa-*Pages* : 1-27

KÜÇÜK ADAM'IN ZAMANSAL YOLCULUĞU: ORHAN KEMAL'İN ROMANLARINDA ZAMAN

*Prof. Dr. Ülkü Eliuz**

Özet

Eş zamanlı ya da art zamanlı olarak üretilen ve çok katmanlı bir düzlem olan edebi metin ve metnin anlamı, zamanın süreç olmaktan çıkarak bireyi etkileyen ve şekillendiren kavram oluşu ile paraleldir. Gerçeklik algısı ile paralel olarak değişen zaman algısı, niceliksel ya da niteliksel görüngüleri ile edebi eserin kurucu yapı unsurlarındandır. Anlatının entrik kurgusuna çizgisel ya da döngüsel durumu ile akış kazandıran zaman, soyut ayrımları aşarak gerçeğin mekânda/ yolda bıraktığı ize dönüşür. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı içinde, önceden vaaz edilmiş kuralların değil bir yaşam tarzının metinleşmesi olan Orhan Kemal romanı, Küçük Adam'ın kendini gerçekleştirme serüveninin yansımasıdır. İnsanın varlığıyla yokluğu arasındaki derin anlamlar, onun eserlerinin özünü oluşturur. Yazarın roman türündeki 24 eserinde yapı unsurlarından zaman, kavram boyutuna taşınarak anlatı kişilerinin, mekânın, bakış açısı ve anlatıcının ve izleksel anlamın sınırlarını genişletir. Değerlerin olması gerek sesine duyarlı olan sanatkar, geçmiş ve şimdi arasındaki çatışmaları mekân ve zaman boyutunda sorgularken; kukla, kimliksiz, tekdüze, şey'leştirilmiş kişilerle yığınlaştırılan toplumun geleceğinin endişesini duyar. Bu çalışmada, Orhan Kemal'in romanlarındaki zamansal göstergeler üzerinden bireyin niceliksel/ tarihsel özne ya da niteliksel/ imge varlık oluş serüvenine dönük bir tahlil yapılarak bu yapı unsurunun metinlerdeki etki alanı değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: Orhan Kemal, roman, zaman, nicelik, nitelik, birey, toplum.

TIMEWISE TRAVEL OF LITTLE MAN: TIME IN ORHAN KEMAL'S NOVELS

Abstract

Literary work and meaning of it, which is being produced as synchronic and diachronic and is a multilayered platform, is parallel to time's going beyond a process and being a concept that influences and shapes individual. Time perception which changes parallel to truth perception is one of structure elements of literary work with quantitative and qualitative phenomenon. Time, which gains flow to fiction of narration with it's linear or circular situation, turns to a mark that truth leaves in space/ path by going beyond abstract differentiation. In Republic period Turkish literature, Orhan Kemal novel as texts of a life style but not rules of being sermonised before is reflection of little man's self-realisation adventure. Deeper meanings between human existence and non-existence, form the essence of his works. Time, which is one of the structure elements of his 24 novels, extends the limits of narrative persons, space, point of view, narrator and theme meaning through being moved to concept dimension. The artist who is sensitive to sound of

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, ulkueliuz@ktu.edu.tr

values, while questioning conflicts between past and present in terms of space and time, is concerned about future of society that is being banked up with puppet, without an id, monotone and reified people. In this study, impact area of this structure element in texts is going to be evaluated through an examine facing to human's adventure of being quantitative/ historical subject or qualitative/ imagery creature over temporal signs in Orhan Kemal's novels.

Keywords: Orhan Kemal, novel, time, quantity, quality, human, society.

Orhan Kemal'in Romanlarında Zaman

*“Yeni asrın adamı eskiyi tenkit eder,
‘Ne manasız şeylere tapmışlar meğerse’ der,
Beşer daima geçmiş adilikleri görür,
Amma kendi kendini göremeyen bir kördür..
Etrafındaki çirkinlik işliyor iliklerine,
Kızıyorum baktıkça laubalıklarına!”*

Çok yönlü bir sanatkâr olan Orhan Kemal, öyküden romana, şiirden tiyatroya kadar pek çok edebi türde eser vermiş olmasına rağmen, edebiyatımızda romancı yönü ile tanınır. Yaşadığı dönem itibarıyla Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Sait Faik Abasıyanık gibi tecrübeleri hazır bulan Orhan Kemal, Türk öykü ve romanlarında Yaşar Kemal, Kemal Tahir ve Samim Kocagöz çizgisinin bir devamı niteliğindedir. Biçim olarak Ömer Seyfettin, konu olarak Sabahattin Ali geleneğini romanlarında sürdüren ve geliştiren Orhan Kemal'in yaşadığı mekanları, tanıdığı kişileri ve bizzat duyumsadığı olayları zamansal düzeyde metne taşıdığı 1949-1970 yılları arasında yazdığı eserlerinde sosyal gerçekçi ve eleştirel sosyal gerçekçi nitelikler, bütün sanat hayatını kapsayan sürekli ve belirgin bir çizgi halinde devam eder.

Yaşamsal kaynaklara ve değerler dünyasına yönelik tehditlerin, kişi ve toplum üzerindeki tahribatını bireysel, ulusal ve de evrensel mesajlarla birleştirerek insanları eğitmek ve düşündürmek isteyen Orhan Kemal'in yapıtlarında yaşamı maddi kaygılar ile şekillenen ‘Küçük Adam’ın yaşama tutunma mücadelesindeki yitikliği ifade edilirken temel gaye, sosyal fayda’dır. Toplumsal bilinçlenmeyi sanatın amacı olarak gören sanatkâr, ‘fildişi kule’ye çekilmez/ çekilemez. Burjuva’lıktan ‘Küçük Adam’lığa geçiş sürecinde tanıdığı, gördüğü, birlikte yaşadığı insanları ve onların yaşadığı çatışmaları roman ve öykülerinde anlatır. Orhan Kemal, “tek bir eser” (Aktaş 1990: 43) yazar; diğer bütün eserleri bu büyük eserin bölümleri halindedir. Küçük Adam’ın yaşadığı çatışmaları, farklı kahramanlar aracılığıyla aynı teknikle kurgulandırır. Hayalleri, rüyaları, istekleri ve umutları ile bu Küçük Adam; içeriği belirsiz ve kavranılmamış bir düşman ile çatışma yaşar; sürekli yalnızlık psikolojisi içindedir.

Yazarın bir nevi “toplumbilim monografisi” (Çavdar 1970: 5) niteliğindeki eserlerinde, çevre ve toplumun insan üzerindeki etkileri ön plandadır. Yazar, insan olma niteliğini ön plana çıkararak, “insanları rezil bir varlık haline dönüştüren” (Celnarova 1979: 9) toplumu ve toplumsal düzeni suçlar. Kendi ve dünya ile yüzleşirken yenik çıkan ve yitikleşen Orhan Kemal kişileri,

olayların akışına kapılıp giderken yaşadıkları fark edişler dizgesi de metne taşınır. Kişilere ait psikolojik durumlar, nesnel sembollerin çağrışım değerleri ile aktarılırken mekânın ve zamanın kişisel alandaki önemi de vurgulanır. Zaman, sadece kişisel ve toplumsal yaşamın akışını sağlayan bir unsur olarak değil; değerler dizgesinden çözümlü ve yozlaşmayı hazırlayan yitik bir süreç halindedir. Entrik kurguda şimdi'yi kuran göndergeleriyle yapıcı bir kaynak konumundaki geçmiş ve içinde bulunulan an düzleminde birey ve toplum psikolojisi çözümlenirken genellikle öykü ve öyküleme zamanı sıradizimsel yapıda aynı nesnel zamanda birleştirilir.

Orhan Kemal'in Küçük Adam'ın mücadelesini anlatan romanları kronolojik yazılış sırasına göre değil bireysel arayışlar bağlamında değerlendirildiğinde kendini keşiften ötekileşmeye giden süreç, insan ile toplum arasındaki çatışma zemini üzerinde entrik kurgunun belirleyicisidir. Küçük Adam'ın kendini keşfi ve oluşum aşamasının anlatıldığı kurucu beşli niteliğindeki *Baba Evi-Avare Yıllar-Arkadaş Islıkları-Cemile-Dünya Evi* romanlarında zaman, ekmek arama endişesi içindeki bireyin çocukluk hatıraları, mekân değişiklikleri, tutunma mücadelesi ile çerçevelenen öyküsünün hem tanığı hem de yansıtıcısı işlevindedir.

Baba Evi'nde öykü zamanı, başkişinin doğumundan on yedi yaşına kadar olan süredir. Öyküleme zamanından geriye dönüşle hatırlanan ve aktarılan öykü zamanı, bir oluşum sürecini işaret eder. Bireysel ve sosyal zamanın iç içe verildiği eserde öykü zamanı, artsürümsel öyküleme tekniği ile katmanlaşır. Geçmişe dönüş ve geçmiş anları öykü zamanına aktararak yeniden kurma, eserin yapısal bütünlüğünün en dikkate değer yönüdür. Eser, bireysel ve sosyal zamanı kapsayan *Ben doğduğum zaman, babam Çanakkale'de, Dardanos'ta bataryasının başında, kumral bıyıklı, enveriyeli bir topçu mülazimisanisiymiş.* (Baba Evi, s.5) ifadesiyle başlar. Gün, ay, yıl olarak belirsizlik taşıyan bu ifade, başkişinin doğumunun vurgulanması ile boyut ve anlam kazanır. Başkişinin fiziksel varlığını bulduğu doğum olayı ile başlayıp düşünsel varlığını keşfetmeye çalıştığı on sekiz yaş arasındaki süreç sıradizimsel olarak metne yansır. Yazma ve ilk yayınlanma zamanı 1949 olan eserin, öykü zamanı 1914-1931 yılları arasındaki on sekiz yıllık bireysel ve sosyal çatışmalar dönemidir. Yaşanan bütün gelişim ve değişimler, maddi ve tinsel anlamda zamanı ve mekânı şekillendirerek olay birimleri işlevselleşir. Dağınık hatıralar arasında dolaşan kahraman anlatıcı, nesnel olarak ayrışan öykü zamanı ile öyküleme zamanı arasında öznel bir bağ kurar: *Babasından ayrılan birçok çocuklar babasız kalışlarına üzülrler. Ben tersine... Sevinmişim... Niçin? Bilmem... Bu hissizlikte çocuk yapımın çok az dahli olmalıydı...* (Baba Evi, s.27)

Geçmişe dönüşlerin belirleyicisi, öyküleme zamanındaki psikolojidir. Öykü zamanı, öyküleme zamanında eski bir albümdeki fotoğraf karelerine bakan bir kişinin geçmişe ve şimdiye ait değerlendirmeler ile derinleştirilir. Geride kalan her anı özleyen ve "yaşamın anlamını arayan" (Ecevit 1996: 52) başkişinin öykü zamanındaki yaşı, öyküleme zamanındaki yorumlarla netleşir. *Ne zaman? Nerde? Hangi okula ilk önce? Bilmiyorum. O kadar çok, o kadar çeşitli okul*

değiştirdim ki. (..) Düşman uçaklarının ara sıra gelip şehre bomba attığı milli mücadele günlerimizde beni bu okuldan aldılar. Kaç yaşındaydım? Kardeşim Niyazi kaç yaşındaydı? (Baba Evi, s.10-11)

Kahraman anlatıcının çocukluk döneminin belirgin unsurları ile sosyal zaman iç içe aktararak sosyal yaşamın bireye, olaylara ve mekâna etkisi hem duygusal hem de düşünsel boyutuyla sunulur. Zamansal süreç *bir gün, sonraları, sonra, bir ay sonra, gün geldi, kışa doğru, sabahları, ertesi gün, bir akşamüstü, on yedi yaşındaydım...* vs gibi ifadeler ile akıcı hale getirilir.

Bütün yapı unsurları ile *Baba Evi*'nin devamı niteliğindeki *Avare Yıllar*'da kahraman anlatıcının bakış açısından başkişinin on sekiz yaşından yirmi üç yaşına kadar olan beş yıllık sürenin öykü zamanından geriye dönüş tekniğiyle sıradizimsel anlatılır. *Baba Evi*'nin son bölümü, bu eserde öykü zamanının başlangıcıdır: *Mektupta fazla tafsilat yoktu, fakat biliyordum ki, babam on sekizinde bir erkek çocuğunun kızdan daha kıymetli olduğu kanaatindeydi.* (Baba Evi, s.82)

Zamanın kişiyi şekillendiren bir yapı unsuru işlevi taşıdığı eserin son bölümündeki dipnotta belirtilen 1937 (*Avare Yıllar*, s.124) tarihi ile öykü zamanı, atlamalar ve özetlemeler yoluyla 1932-1937 yılları arasındaki süre olarak belirtilir. Başkişi kendini bulma ve kurma sürecindeki çelişkileri ve çatışmalarıyla şekillenen bu arayış döneminde sorumsuzluktan sorumluluğa doğru içsel ve eylemsel bir değişim yaşar. Bütünleyen nitelikli bu süreye de etki eden ve süreden etkilenen devinim, özetleme bildiren *her sabah, bir gün, ertesi günler, memlekete döndüğümüzde, daha sonraları, gün geldi...* vb zarf belirteçleri ve bireysel yaşantıya ait *Yorgi amcasının kızıyla evlenip kepekçi dükkanını kapadıktan sonra* gibi göndergeler kullanılarak ifadeye taşınır. Kahraman anlatıcının geriye dönüşlerdeki yoğunlaşma noktaları, bireysel psikolojisinin arka planı niteliğindeki olay birimlerinedir: *Ve bir sabah, köprüsü, tramvayları, kirlî denizi, Galata'sı, Beyoğlu'su ve kalabalık caddeleriyle güzel kadınlarını İstanbullulara bırakıp, yarı aç bindik vapura. Elveda İstanbul şehri!* (*Avare Yıllar*, s.45)

Öyküleme zamanında kendisiyle ve dünyayla yüzleşen başkişinin geçmişte yaşadıkları içinden fark edişler silsilesinin düğüm noktaları halinde anımsadıkları ile duraklamalar yapılır. Bu aydınlanma süreci halindeki geriye dönüşlerde vazgeçilmeyen zaman dilimi içsel çatışmalar ile şekillenen bireyleşim sürecinde etkin konumdaki kişiyi kuran ve şekillendiren zaman dilimlerinedir.

Zaman sırasına uygun olarak kurgulanan *Arkadaş Islıkları*'nda öykü zamanı, bireysel zamana ait ayrıntılar atlamalar ve özetlemeler ile sıradizimsel düzenlenen başkişinin on dokuz yaşında olduğu yaklaşık bir yıllık süredir: *O yıllar on dokuzuna basmış mıydım? Hani şu artık kanun karşısında "reşit" sayıldığı, işlenen suçlardan babanın, ananın sorumlu tutulmadığı yıllar. (..) O yıllar işte.* (*Arkadaş Islıkları*, s.5)

Geriye dönüş tekniğiyle, öyküleme zamanından öykü zamanı aktaran kahraman anlatıcı, yaklaşık bir yıllık süre içindeki olayları anlatır. Öykü ve öyküleme zamanının ayrıştığı metinde atlama ve özetleme teknikleri kullanılır. Öyküleme zamanından öykü zamanını yeniden kuran kahraman anlatıcı, sosyal yaşamın akışı içinde kendilik değerlerini fark eden başkişinin dramını zamansal bir dizgi halinde aktarır. Böylece zaman *bir insan topluluğunun yani anımsama ve sentez yapma gibi biyolojik verilerle ve becerilerle donanmış canlılar öbeğinin iki ya da daha fazla olay akışı arasında ilişki kurmasını ve bunlardan birini öteki olay ve olaylar için kıyas, karşılaştırma ölçüsü olarak standartlaşmasının* (Elias 2000: 70) sembolüne dönüşür. Birey olma sürecindeki başkişi, yaşadığı fark edişler ve çatışmalar ile zamansal bir devinim/ oluşum yaşar. *Serseri mayın* 'lıktan, sorumluluk sahibi bir kişiye dönüşüm süreci, zamanın bütünleyen nitelikler kazandığının işaretidir. Öykü zamanına ait en belirgin ayrıntı, başkişi için bireysel zamanın imi erken saatlerinde köşe başında çalan *'arkadaş ıslıkları'*dir. Kendisiyle ve dünyayla iletişim kuramayarak aşk, eğlence, futbol ve içkinin arkasına gizlenen *"serseri mayınlar"* (Arkadaş ıslıkları, s.6), *ıslık* sesiyle başlayan birbirinin aynı günleri, yine birbirinin aynı şekilde tüketirler. Öyküleme zamanından geçmişe dönüştürme, zaman içinde yaşanan değişimin kişisel bir fark ediş sürecine halinde idrak edilişi dile getirilir. Eserde dramatik aksiyon sıradizimsel anlatım tekniğiyle *o yıllar, gece yarılardan çok sonraları, günlerden bir gün, günler geçip, derken bir gün, ertesi gün, bir gün, bir öğle paydosunda, yeni evimize taşındığımız gecenin sabahı...* gibi ifadeler ile işlevsellik kazanır.

Cemile romanında 1934 yılı Eylül ayı sonlarında başlayan ve Cemile ile Necati'nin evlendiği güne kadar olan zaman dilimi içerisindeki olayların öyküsü anlatılır.

1934 yılı Eylül sonlarının berrak bir gecesiydi. Kuvvetli ayın altında bembeyaz pamuk tarlaları göz alabildiğine uzanıyor, köyleri şehre bağlayan tozlu yollarda kütlü denilen, tohumlu pamuk hararları yüklü doçlar, şevroleler, fordlar, yağsız tekerleklerinin gıcirtısı aydınlık geceyi dolduran öküz, camız arabaları, İnegöl çift atlıları, yüklü deve dizileri şehre akıyordu. (Cemile, s.5)

Öykü zamanını belirten bir girişle başlayan eserde Tanrısal bakış açısıyla, psikolojik ve sosyolojik değişimlerin zaman boyutundaki yansımaları çözümlenir. Zaman, vardiyanın başladığı saatten vardiyanın bitiş saatine kadar olan süre ile paydostan vardiyanın tekrar başlama saatine kadar olan süre arasında sıkışan bireysel yaşamın belirleyicisidir: *Fabrikanın 'Amele Kapısı' üzerindeki saat öğlenin on bir buçuğunu beş geceyi gösteriyordu.* (Cemile, s.44)

Roman kişileri, bireysel iş süresi içinde tekdüzeleştirildiği akrep ve yelkovanın değişen konumları içine sıkışır. Günün doğuşu ve batışından ya da insanların yaşamsal süreçlerinin ifadesinden çok, fabrikanın işbaşı ve paydos düdüğü zamansal değere sahiptir. İşçiler için zaman ve yaşam, yorucu çalışma saatleri ve bunun dışında kalan saatler (yemek, uyku, dinlenme, temizlik vb. olağan ihtiyaçların giderilişi) olarak ikiye bölünür. Eserde kapitalizm ve burjuvazi iş

saatlerini uzatarak, emeği daha yoğun olarak sömürür. Marx'ın “insan hiçtir; olsa olsa zamanın enkazıdır” (Urry 1999: 15) görüşüne uygun olarak, zaman insanı tüketen bir sürece dönüşür. Düdük sesleri arasındaki süre, fabrikada çalışırken fiziksel ve ruhsal sömürülüşün, mahallede sosyolojik düzeni sürdürürken bireysel varlık çarpınışının saatleri olur. Çalışma saatleri, düdük sesi ile başlar ve biter. Düdük sesi, işçi mahallesi için çalar saat gibidir. Mekanikleşen, tek düze bir hale gelen işçilerin, yaşamının tükenişinin musikisi olan düdük sesi, aynı zamanda bölünmüş, çalınmış hayallerin de gölgesidir. Olağan günlük yaşama ayrılan sürede, her şey yarım yamalak ve aceleyle yapılır. Özel yaşamı kurmaya ve korumaya zaman da mekân da şartlar da izin vermez. Zamanın, geçmişe doğru derinlik ve boyut kazandığı bölümlerde, geçmiş dingin bir sığınak halindedir. Sessizlikleri/ konuşmayışları bilinçaltındaki binlerce çılgılığı gizleyen İhtiyar Malik ve arkadaşı Muy, Gusli sesin ile geçmişin büyüsunü öykü zamanına taşırlar. Art zamanlı olarak anlatılan geçmiş zaman, varoluşsal işleviyle ifade edilir.

Yağmurlu, fırtınalı gecelerde, uğuldayan rüzgarın içinden nal sesleri duyulurdu. (...) Gene şimşekli, yıldırım, fırtınalı bir gece, kasabanın bozuk parkelerinde dörtnala atlılar gelirdi. (...) Bir gece bir ormanda pusuya düşürülmüşlerdi. (...) Milletvekili Boşkoviç'in öldürüldüğü günün ertesi gece Malik rüyasında kendi kesik başını gördü, ürktü. (Cemile, s.92-93)

Yeniden yaşanamayan ancak düşünülebilinen geçmiş zaman, “gece” ve “rüya” imgeleriyle derinleşerek “uzun yalnızlıklar sonunda somutlaşmış süre fosillerine” (Bachelard 1996: 37) dönüşür. “Kendi kendimize gönderdiğimiz mesajlar” (Fromm 1995: 25) olan rüyalar, İhtiyar Malik'i ve Muy'u şimdi'nin olumsuzlukları ile örtüşerek ürktür. Geçmiş yaşam deneyimleri, öykü zamanındaki tehdit öğeleri ile aynı düzleme taşındığında endişe verici bir hal alır. Devinime sahip olmayan bu anılar, yerleştiği yere sağlamca tutunur ve geçmiş bir an, yeniden kurularak, şimdi'yi anlamlandırır.

Dünya Evi romanında öykü ve öyküleme zamanının aynı nesnel zamanda birleştiği görülür. Tanrısal bakış açısını kullanan anlatıcı, sıradizimsel nitelikli zaman anlayışı ile entrik kurguyu ve roman kişilerinin birey oluş sürecinde yaşadıkları çatışmaları aktarır. Başkişi “*dünya evi*”ne girişle, geçmişe ait bütün değerleri kişi ve kavram düzeyinde kaybettiği endişesi içinde bunalır. Eserde zaman, “aşkın gelip geçiciliğiyle iç içe duyumsatılan” (İleri 1999: 26) bir kavram niteliği kazanır. Geçmişin yaşatan, bugünün ise yok eden bir süreç olarak algılandığı bu anlayışta geriye dönmek ve geçmişe özlem hâkim duygulardır. Eserde öykü zamanı, yaklaşık 6-7 aylık bir dönemdir. İsmi belirtilmeyen başkişinin eşi, birinci bölümde 2-3 aylık hamiledir ve üçüncü bölümde ise hâlâ doğum yapmamıştır. Başkişinin şimdiye ait düşünsel ve eylemsel durumunun geçmiş yaşantılara göndermelerle durduğu anlarda, kişinin kendi kendisiyle yaşadığı çatışmalar ifade edilir: *Babasından bile üstün olmak! Hani şu bir zamanlar insafsızca döğen, evden içeri*

sahici bir gülle gibi girip etrafı allak bullak eden, kalın kaşlı, iri gövdeli korkudan da üstün olmak (Dünya Evi, s.162)

Derin bir iç aydınlanma yaşamayan sadece rol ödünçlemesi yapan başkişi, geçmişte/ geride bıraktığı başarısızlıkları yok etmek ister.

Pamuk kozalarının beyaz beyaz patladığı, aydınlık bir Eylül gecesiydi. (..) Bir haftadan beri yirmi dört lira doksan beş kuruş ve genç karısıyla kalakalmıştı. (..) Hiç kimsesi yoktu artık... (..) Bir zamanlar kalın kaşlı, koca bıyıklı, iri gövdeli korku olarak düşündüğü babası, ürkek bakışlarıyla annesi, Beyrut'taki lokantada birlikte bulaşık yıkayıp işkembe temizlediği erkek kardeşi, kız kardeşleri uzaklarda, çok uzaklardaydılar. İzzet Usta bile... (Dünya Evi, s.5)

Kendisiyle, çevresiyle ve dünyayla iletişimsizlik yaşayan başkişi geçmişin büyüsünü ile yeniden yakalamak ve bunaltılarından kurtulmak ister. Ancak öykü zamanından geleceğe yönelik planlar yaparken geçmiş başarısızlıkların gölgesinde kurtulamaz. Çocukluk döneminde maruz kalınan baskı ve şiddet, bastırı deposundan bir öfke halinde çıkar ve öykü zamanındaki eylemlerin belirleyicisi olur. Geriye dönüşlerde sosyal ve siyasal eleştiri de yapılır.

Beyrut'ta, yurdunu babasına değiştiği gün babası: "Gitme oğlum! demişti. Benim yerime seni hırpalarlar, hapsederler. Gitme! Maksudın okumaksa, burda da var o. Ne yapar yapar okuturum seni. Nasıl olsa o diktatörler yıkılacak. O zaman şanla, şerefle, hep birlikte döneriz. Dinle beni, sabırlı ol! (Dünya Evi, s.8)

Romanda psikolojik yönelimlere bağlı olarak geçmiş ve şimdi düzleminde atlamalar ve özetlemeler yoluyla düzenlenen zaman, oluşum ve aydınlanmayı işaret ederek kişinin kayıplarının hem nedeni hem de tanığı konumundaki bir fark edişler dizgesi halindedir.

Küçük Adam'ın kendisiyle ve dünyayla yüzleşmesinin anlatıldığı *Vukuat Var-Hanımın Çiftliği-Kaçak* romanlarında zaman, siyasi ve sosyal kuşatmaların birey ve toplum yapısındaki yansımalarını içeren bir yapı unsurudur.

Vukuat Var romanında zaman, "ana kişi" (Grillet 1989: 94) niteliğiyle roman kişilerinin yaşadıkları değişim sürecinin merkezindedir. Tanrısal anlatıcının bakış açısıyla tanık olunan olaylar kurmaca dünyanın sınırları dahilinde zaman-mekân-kişi üçgeninde bütünleştirilerek aktarılır. Roman başkişisinin değerler ve gerçekler arasındaki sıkışmışlığının yansıtıldığı öykü zamanı, olay birimlerinin gelişim çizgisine göre 1950 yılı Kasım-Aralık aylarından Nisan-Mayıs aylarına kadar olan süredir. Sürekliliğe sahip fiziksel zamanın tekdüze, sonsuz, çizgisel olarak hem değişken hem de değişmez nitelikleri ile aktarıldığı eserde başkişi Güllü'nün kendisini sevdiğinden ayırmak, zengin Muzaffer Bey'in yeğeni Zaloğlu Ramazan ile evlendirmek, para karşılığı satarak çıkar sağlamak isteyen babası Cemşir, babasının arkadaşı Reşit ve ağabeyi Hamza ile yaşadığı çatışmalar anlatılır. Yaşanan mücadele geçmiş ve bugün düzleminde metne yansıtılır: *Karı koca gece yarısına dek konuştular. İlk evlilik günlerinden bu yana yavaş yavaş*

unuttuğu şeydi bu, kadının. Herkesin imrenerek baktığı kocasıyla baş başaydı. (..) Güllü sabahı sabah etmişti beyaz perde ışıırken. (Vukuat Var, s.222-223)

Geçmiş zaman diliminin ve geçmişin bugünü belirleyen yapıcı yönünün zamansal boyutta aktarımında roman kişilerinin bugünlerine ait ipuçları veren ayrıntıları netleştirme ve geçmişe özlem izleğine zemin hazırlama niteliğinde kullanılır. Geriye dönüşlerde zaman kavramının kişilik oluşumu üzerindeki önemi vurgulanır.

Enine, boyuna, koç bıyığına karşın, gençliği uçup gitmişti. Onun gençliği oysa... Dördüncü Ordu diye anılan Doğu'da, bundan tamam otuz beş yıl önce on yedisini sürmekteydi. O zaman, oğlu Hamza kadar. Belinde Trambulus puşu, ayaklarında kanarya sarısı yumurta ökçe yemeniler, bacağında cep ağızları sırma işlemeli, İngiliz laciverdinden şalvar, hatta sırtında tozkoparan cepken... Derin bir iç geçirdi. (Vukuat Var, s.6-7)

Bu geçmiş, önemli görülen ayrıntıların özellikle karakterin bugününe ait ipuçlarını taşıyan olay birimlerinin özetleme tekniğiyle sıradizimsel nitelikli olarak özlem duygusu çerçevesinde aktarımıdır. Eserin ismiyle vurgulanan “*vukuat gecesi*”ne kadar, kişi- zaman bütünlüğü içinde anımsamalarla derinleşen bir boyutta verilir. *Vukuat gecesi*, entrik kurgunun gerilim unsurunun hem çözüldüğü hem de en yükseğe tırmandığı zaman dilimidir. Sevdiği kız/ Güllü’yü kurtarmaya gelen Kemal, Hamza tarafından vurulur. Bu çözen nitelikli gece, Güllü, Kemal’in annesi Meryem, Kemal’i seven Fattum ve işçi mahallesi insanları için işlevsel olarak uzar: *Bir sıkıntı vardı içinde, öyle bir sıkıntı ki... Gece, serin gece, yıldızsız, aysız gece... Değil uzaklar, beş metre öteyi görmek bile hemen hemen mümkün değildi. (..) Görünmüyor, hiçbir şey görünmüyor, böylesine kapkara, sıkıntılı bir geceyi ise hatırlamıyordu. (Vukuat Var, s.370)*

Eserde, insan ve zaman arasında kurulan işlevsel bağlantı, ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik bakımdan dönüm noktası olan 1950 yılına ait bilgiler ile çevrelenmiş bir şekilde kişisel duygulanımların bireyin kendilik oluşumun yaşanılan zamana ve mekâna yansması şeklindedir. Siyasi çalkantıların yarattığı belirsizliklerin sosyal yaşamı ekonomik çıkmazlara sürüklediği bu süreçte devleti temsil eden Muzaffer Bey gibi zengin toprak ağalarının halk üzerindeki yükselişi metne yansır:

Karşı partinin elindeki silahı almak için din adamlarına yüz vermekle iş bitmezdi. İşi gevşek tutuyorlar, gericiliğe yüz veriyor, okşuyorlardı. Olmazdı efendim, olmazdı. Gericici tayfasının yüz bulunca memleketin başına ne çoraplar ördüğünün örnekleriyle doluydu tarih. (..) Biri Devrimciler’di, öteki Tutucular. O, sapına kadar Devrimciydi. Devrimciydi ama, dinsiz anlamına değil. (...) Muzaffer Bey parti toplantısından öfkeyle çıktı. Parti binasını sinirli sinirli terk ederek, arabasına girerken, Zekai Bey koşarak geldi. Bu kadar sinirlenmemesini usulünce söylediyse de Muzaffer Bey’in kulağına söz girmiyordu. (..) Böyle kaba saba, ağızdan dolma,

baştan başa falso heriflerin yüzünden, yaklaşan seçimleri kazanmağa imkân yoktu.

(Vukuat Var, s.103, 346-347)

Halk Partisi'nde etkili ve önemli bir kişi olan Muzaffer Bey'in gericiliğe ve yobazlığa prim tanındığını düşündüğü partisiyle ilgili yorumlarında dönemin panoramasına ait veriler yer alır. Demokrat Parti'nin seçime hazırlandığı bu dönemde gençlerin sinema düşkünlüğü, etik bozulmalar, özentinin yaygınlaşması, siyasi çekişmelerin zengin kesimin çıkar çatışmalarıyla birleşmesi gibi sosyal yaşamdan izler aktarılır.

Küçük Adam'ın kendisiyle ve dünyayla yüzleştiği *Hanımın Çiftliği* romanında ise sıradizimsel nitelikli bir öykü zamanı vardır. Öyküleme zamanı ile aynileştirildiği bu yapı unsuru, bu romanın da başkışı olan Güllü'nün Muzaffer Bey Çiftliği'ne gelişi ile Hanımın Çiftliği'nin yakılışı arasındaki üç yıllık süreden oluşur. 1947-1950 yılları arasında yaşananlar atlamalar ve özetlemelerle aktarılırken siyasi-sosyal yapılanmanın bireyin psikolojisi üzerindeki yansımalarına da yer verilir. Başkışı, birinci bölümde on beş yaşında olduğu için babasının izni olmadan Muzaffer Bey'le evlenemez; üçüncü bölümde ise, Güllü ile Muzaffer Bey'in nikahları kıyılır: *Nüfus kağıdını aldı, sayfaları çevirirken, doğum tarihine gözü ilişince, yeni bir müşkülle karşılaştıklarını anladı (..) bu durum karşısında daha üç yıl beklemeleri gerekecekti.* (Hanımın Çiftliği, s.103-104); *"Nikah işi de bitip, Güllü, beyin resmen hanımı olduktan sonra, bey birdenbire Avrupa'ya gitmeye karar verdi.* (Hanımın Çiftliği, s.274)

Ayrıca öykü zamanı eserin birinci bölümünde kart karakter Muzaffer Bey'in yeni aldığı bej renkli kadillac marka araba için söylenen *"-arabayı yenilemiş gene!"* (Hanımın Çiftliği, s.78) ifadesi; son bölümünde ise *"bej kadillağın en az üç senesi gitmişti!"* (Hanımın Çiftliği, s.292) şeklindeki tespiti ile verilir. Bireylerin ve toplumun yaşadığı değişimin özetleme ve gösterme tekniği ile metne yansıtıldığı eserde bireysel ve toplumsal niteliklere sahip zamana *ertesini gün, günlerden beri, Ankara dönüşü, çoğu geceler, şehre inmedikleri günler, günler ve gecelerce, ikindi üstü, şafağa yakın, güneş yükseldiği sıra, yarım saat sonra, öğleye doğru...vb* gibi zarflar ile süreklilik kazandırılır. "Dinamik bir süreç olarak" (Aytaç 1983: 229) olarak varlık bulan bu zamansal ilerleyiş, Halk Partisi'nin iktidar da olduğu, tarımda makineleşmenin öncüsü ve uygulayıcısı Demokrat Parti'nin kurulduğu, iki parti arasındaki çekişmeler ile Türk siyasi yaşamının çok partili sisteme hazırlandığı (Karpuz 1996: 202) sosyal ve siyasi bir süreçte gerçekleşir. Gerçek yaşamda 1950 seçimlerinin arifesini işaret eden bu sürecin kurgudaki görünümü, ülkedeki siyasi ve sosyal yapılanmanın bir örneği halinde köydeki kahvenin ikiye bölünmesi, Muzaffer Bey gibi güce ve paraya sırtını dayayanlara karşı örgütlenmesi, Muzaffer Bey ile arkadaşı Zekai Bey'in güçlerini ve etkilerini korumak için girişimler yapması ve köylünün toprak meselesi ile sıkıştığı anlardaki çekişmeler yaşaması aracılığıyla aktarılır.

Eserde sıradizimsel nitelikli zaman, geçmişe özlem izleği etrafında kişiler dünyası için bugünü kuran ve netleştiren niteliklere sahip geriye dönüşlerle derinleştirilir. Anımsama

teknîğiyle geriye dönen roman karakterleri özlem, pişmanlık, arayış duygularıyla geçmişe sığınır. Örneğin Güllü sevgilisi Kemal'in kardeşi Hamza tarafından öldürüldüğü kendisi için acı, korku, olumsuzluk yüklü "o gece" (Vukuat Var, s.22-215)'yi unutamaz. O, direnişinin ve "kendi olma" mücadelesinin öldürüldüğü "o gece"yi hatırlamasına rağmen çözümlenemeyen yalıtık kişilerden biri olmaktan kurtulamaz. Dolayısıyla Güllü'nün Serap Hanımda oluş sürecindeki kayıpların hazırlayıcısı zaman, sadece bugünü açılmayan; bütünleyen değil çözen niteliğe sahiptir. Muzaffer Bey için geçmiş, bugün ile kıyaslandığında hastalık ve yaşlılığın etkisi altında özlemle hatırlanan bir dönemdir. "Bir zamanlar... Hey gidi günler hey." (Hanımın Çiftliği, s.276) ifadeleri ile söyleme taşınan bu durum, onun için arayışların yönüdür.

Kaçak romanının zamansal boyutu, anımsama tekniğiyle geçmiş, özetlemelerle şimdi ve hayallerle geleceğin sıradizimsel anlatımından oluşur. Yazma zamanı, yazarın eserin sonuna eklediği 15 Mart 1970 tarihidir. Öykü zamanı ise, başkişi Habip'in Hacer' in evine sığındığı geceden, kaçmak zorunda kalacağı geceye kadar olan süredir. Bu süreyle tarihsel olarak ilk iki gece net bir şekilde belirtilir; diğer günler ise özetlemelerle ifade edilir:

Yıllarca önce kocasının ardında ter- ü-taze bir gelinken sürüklenip gelmişti (..) Üç ay sonra üvey annenin yenisi. (..) on üçüneydi daha. (...) on beşine bastığı yıl bir gece. (..) bir gün, sabaha karşı düşünü gördüğü gencecik kocası önüne çıktı. (..) Haftalar, aylar böylece geçti." (Kaçak, s.6-11)

"Habip onu, o haksızlar şahını öldürdüğü geceyi hatırladı elinde olmuyarak. Gene böyle, aysız, yıldızlı bir geceydi. (Kaçak, s.27)

Dramatik aksiyonun sıradizimsel anlatımı, net bir zaman belirtilmeden yapılırken, roman kişilerinin şimdiye ait yaşantılarına ve düşüncelerini kuran geçmiş zaman noktalarına dönülür. Kimsesizliği, çaresizliği, kayıpları ile trajedik bir norm karakter olan Hacer'in geriye dönüşlerinde bugüne ait ayrıntılar gizlidir. O, geçmiş kayıplarının bugününe ve kişiliğine etkileriyle birleştirir. 'Yedi yıl' boyunca beklediği kocasının yokluğunda maddi yolluk ve cinsel tacizlere direnirken çok yıpranır. Geçmişte sevdiklerini kaybedişi ile bütünleştirdiği yedi yıl'lık terkediliş, onun için kırılma noktası olur; duyguları ve isteklerinin kontrolünü kaybeder. Bastırdığı bedensel duygularının son noktasına ulaştığı bu yedi yıllık süreç, onun cinsellik merkezli çözümünü hazırlar: *Yedi kocca yıldır hiçbir erkek elinin sıkmadığı et, hoşlanmıştı bundan. (..) Yedi yıl, yedi kocca yıl! Yazık değil mi bana? Ben de gencim, benim de canım var.* (Kaçak, s.156-158)

Bağlılık ve vefa duygularıyla kocasını yedi yıl boyunca bekleyen genç kadın, bu süre zarfında bedensel ve ruhsal bir devinim yaşar. Geçmiş kayıplarının üzerinde yükselen yedi yıllık süreç, kendini savunma ve haklı çıkarma güdüsüyle sürekli yinelenen çözüm zamanı olur. Kocasını aldatma ve cinsel istekleri karşılama aşamasında bu bekleminin çok fazla olduğunu vurgulayarak kendi kendini teselli ve telkin eder.

Kendisinden ve kocasından öç alan Hacer, değişimin hem sebebi hem sonucu olan zamandan da öç alma yönelimindedir. Bastırılmış duyguların sonucu olarak eyleme taşıdığı 'aldatma' nın suçluluğunu ve tüm etik olumsuzluklarını bu şekilde örtmeye gayret eder. Çünkü ona göre suçlu olan kendisi değil, geçen ve kendisinin tüketen zamandır. Eserde 'gece', kaçmak fiili ile türetilen tüm eylemlerin zamansal yansıması olarak olay birimlerinin kilit noktalarında yer alır. Başkişi Habip ile evine sığındığı Hacer'in ilk karşılaşmaları ve sevişmeleri, Habip'in kaçmadan önce Muzaffer Bey'i öldürmesi ve çiftliğini yakışı, Topal Duran'ın Hacer'in kapısına gelip onu taciz edişi, Hacer'in kocasının yokluğunda yaşadığı bunalımlar hep 'gece' meydana gelir. Kaçma ve saklanmanın zaman dilimi olarak 'gece'; saklama ve göstermemenin sembolüdür.

Eserde geçmiş zaman, birey ve toplum boyutuyla sosyal ve siyasi düzlemde yansıtılır. Siyasi gelişmelerin şekillendirici niteliği vurgulanırken, birey üzerindeki psikolojik etkisi de dile getirilir. Bu nedenle siyasi değişmelerin sonucu olarak görülen yeni atılımlar zaman belirtilerek aktarılır.

Çeşit çeşit, boy boy, renk renk tarım araçları 950'den sonra Türkiye'ye Amerika'dan akın gelmişlerdi ki, bunların sayesinde Türkiye'de dinamik ziraat başlayacaktı. (Kaçak, s.120)

Yıl 1948. memlekette bayrak bayrak dalgalanan haksızlıklara, keyfi iradeye "Artık yeter!" diyen afişlerle çalkalanan demokrasi modası.. (Kaçak, s.849)

İnsan-zaman arasındaki düşünsel bağlantının bir kimlik kazandığı bu ifadeler, sosyal ve siyasi zamana ait ayrıntıların dışavurumudur. Özetleme ve atlama tekniğinin kullanıldığı entrik kurgu yıllarca önce, geceydi, gecenin de ileri bir saati, günlerden bir gün, günün birinde, bir hafta sonra, hemen her sabahkince, o gün, günlerdir, yıllar yılı, hemen o akşam, gece yarısına doğru... vs. kullanımlar ile genel bir çerçeveye kavuşturulur.

Küçük Adam'ın kendini tanımlama çabalarının anlatıldığı *Bereketli Topraklar Üzerinde* ve *Gurbet Kuşları* romanlarında zaman, mekân ile iç içe bireysel tükenişlerin tanıdığı çözen niteliği ile kurguya taşınır.

Olayları zaman sırasına göre düzenleme ilkesine bağlı kalınan *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında öykü zamanı, sonbaharda başlar ve sıradizimsel olarak anlatılan yaklaşık bir yıllık süreyi kapsar. Eserde, geriye dönüşler yaşamın gerçekleriyle bağlantılı psikolojik tahliller içerir:

Gözleri daldı. Tosbağa mahallesinin çarpık, eğri sokaklarını, ayı inine benzeyen kerpiç evlerin kapısında güneşe karşı kirli saçlarını tarayan kızları, çocuklarını kapı önlerinde herkese karşı yıkayan kadınları, etekleri şakıldaklı çocukları düşündü. (..) aynı çırçır fabrikasında çalıştıkları yıllarda (..) ağzı var dili yoktu. (..) onunla hendeğe ilk girdikleri geceyi hatırladı. (Bereketli Topraklar Üzerinde, s.270)

Geriye dönüşler, şimdi'ye ait anlatımlar ve gelecek hayalleri ile üç boyutlu nitelik kazanan öykü zamanı, diyaloglar üzerine kurulan olay birimlerinde atlamalar ve özetlemeler yoluyla sağlanır. “*Bir gazocağı alacağım.*” (Bereketli Topraklar Üzerinde, s.9) ifadesiyle gelecek hayalleri kuran karakteri, iç zamanından uzaklaşarak bir iş süresine sıkışır ve bireysel zamanını kaybeder. ‘Para günü’, ‘düdük sesi’, ‘işbaşı ve paydos saatleri’ ile bu sınırlanmış, yaşamsal her türlü öznelğin silinerek tekdüze yığınlara dönüşümün en temel sebebidir. Eserde göç’ün psikanalizinin yapıldığı sürelerin toplamı halindeki sosyal zamana ait tarihi ve işlevsel ayrıntılar ise “en bağımsız yazar bile, çelik kancalarla yaşadığı devrin ruhuna bağlı” (Stevick 1988: 234) tespiti uyarınca gerçekleşir. Orhan Kemal’in eseri yazma planları (Uğurlu 1973: 97) ile belirginleşen öykü zamanı ise, 1940-1950’li yıllardır. Halk Partisi’nin iktidarda olduğu kırsal nüfus topraktan uzaklaştırıldığı, endüstrileşme ve hizmet kesimlerindeki gelişmeler nedeniyle köyden kente göçün hız kazandığı bu dönem ekonomik sorunların su yüzüne çıktığı ve sosyal çözülüşün ivme kazandığı bir süreçtir.

Gurbet Kuşları’nda başkişi İflahsızın Memed’in İstanbul’a geldiği mart ayında başlayan öykü zamanı, yaklaşık iki yıl sonra biter. Öykü ve öyküleme zamanının aynı nesnel zamanda birleştiği eserde, siyasi şartların kişiler ve toplum üzerindeki etkileri vurgulanır: *Demokratların iş başına geçtiği 950’den beri muhtardı. Halk partilileri bile ezmekten yana değildi ama, köyün ileri gelen Demokrat ağaları bırakmıyorlardı.* (Gurbet Kuşları, s.215)

Demokrat Parti-Halk Partisi çekişmelerinin halk üzerindeki etkileri de yer alır. Ülkenin içinde bulunduğu çözülüş sürecine ait göndergeler taşıyan bu durum, okuyucuya sosyal zaman hakkında da bilgi verir. Öykü zamanı olan 1950-1960’lı yıllar, Türk siyasi hayatının halk-devlet uçurumu sorunsalının başlangıcıdır. Göçler, sosyal adaletsizlik, yozlaşma, yanlış ekonomik ve sosyal yapılanmayla büyür ve gittikçe yoksullaşan halkın sömürü nesnesi oluşuna sebep olur. Geriye dönüşler, reel zamanla bağlantılı psikolojik çözümlemeye dönüşür.

Ne zaman hanımının yokluğundan faydalanıp bulgur pilavıyla turşuya kavuşsa kendini Niğde köylüğündeki anasının evinde sanır, kendini yılların gerilerinde bulurdu. Gene öyle. Kahırdan saçları ak pak, yüzü erkek yüzünü hatırlatan, ama oğluna bakarken hemen hemen bütün analar gibi gözlerinin içi gülen anası. (Gurbet Kuşları, s.163)

Özlem duygusuyla ‘yaşatan bir değer’e dönüşen geçmiş, sıradizimsel nitelikli öykü zamanına boyut kazandırır. Geriye dönüş anları, reel zamanı açar niteliktedir. Anlatıcı öykü zamanının akışını, özetleme tekniği ve zamanda sıçramayı gösteren ifadelerle sağlar. “Kuşluk treni”nin “gurbet”e/ şehire attığı kişilerin, “gecekondu”da sona eren öyküsünde zaman, iş saatleri arasına sıkışır ve bireysel zaman yok edilir. İş saatleri, kişileri enkaz haline getirinceye kadar tüketen karşıt değer halindedir. Akrep ve yelkovanın değişen konumları arasına sıkışan insanlar için, zaman “alinyazısının hem nedeni hem de ölçüsü” (Grillet 1989: 97) konumundadır. Gurbet

Kuşları'nın bir 'kuşluk treni' ile gurbete atılış serüvenleri, bir kuşluk vakti 'gecekondu'dan atılışları ile son bulur. Böylece zaman, kişiyi tüketen yok edici bir değer olarak eserde yer alır.

Bir yıl içerisinde geçen olayların sıradizimsel olarak anlatıldığı *Eskici Dükkanı* romanında başkişinin doğumundan öykü zamanına kadar olan yaşantısı geriye dönüş tekniğiyle özetlenir. Eserin öykü ve öyküleme zamanı, aynı nesnel zamanda birleşir. Böylece, başkişinin reel zamandaki psikolojisinin arka planı yansıtılır: *Yıllar geldi geldi geçti. Yeni düzenin hayı huyu, devrilip giden imparatorlukla birlikte Topal eskicinin sol bacağı da unutulmuştu. (...) İçine attı, üzüldü, küstü herkese, dünyaya bile. Demek testiye götürüp dolduran da, kıran da birdi? (...) İlk bozuluş Topal eskiciye iş yüzünden oldu* (Eskici Dükkanı, s.21-22)

Başkişinin sık sık hatırladığı ve sığındığı geçmiş zaman, "kendi benliğini muhafaza güdüsünün" (Harvey 1997: 107) bir yansıması halindedir. Ayrıca Topal eskicinin bacağını kaybettiği 1911-1912 Trablusgarp Savaşı ile birlikte kişiliğindeki değişimler sosyal ve siyasi gelişmelerle bütünleştirilerek verilir. Savaşın kişi ve toplum üzerindeki etkileri, savaş sonrası yaşananlar, imparatorluğun çöküşüyle sosyal düzendeki değişimler ve Topal Eskici ailesinin zaman içerisinde yaşadığı çözülüş eser aracılığıyla aktarılır. Eserde bireysel zaman, bir iş süresine dönüşen 'kütlü toplama mevsimi' ile içselleşir: *Ağustosun yarısı yaz yarısı güzdür. (...) Atılmış pamuk yığınlarını hatırlatan süt beyaz bulutlar esmerleşmeğe hatta morarmağa başlarlar. Uzak çok uzaklarda şimşekler çakar, gök gürültüleri... şimşekler ve gök gürültüleri yaklaştıkça kütlü toplama mevsimi de yaklaşıyor demektir.* (Eskici Dükkanı, s.164)

Kütlü toplama, mekân ve zamanın kişiyi tüketişinin simgesi olur. Çukurova'nın iklimi, toprağı, havası umudunu toprağa bağlayanların dış dünyanın gerçekleriyle yüzleşmesi ve bu çatışmadan yenik çıkışının öyküsünü açılar. Sürekli akan zaman, kişilerin para ekonomisi karşısındaki yenilgilerini hazırlayan bir süreç halindedir. Romanda zaman, kişiyi yıpratın, yok eden bir süreç halindedir. Öykü zamanı da geriye dönüşlerle metne taşınan geçmiş zaman da roman kişilerinin maddi- manevi çözülüşünü hızlandıran ayrıntıları ile verilir. Eserde "ferdi ve sosyal zaman" (Belge 1994: 16) ilişkisi, insanların doğup büyüdüğü, gelip değiştiği, hatta toplumun değiştiği şeklinde bağlantılı metne yansır. Zihinde dinamik bir süreç olarak varlık bulmayan başkişinin altmış yıllık ömrü, inişli çıkışlı gelişmelerle kişiliğini de mücadele azmini de tüketir.

1934 yılı ağustos ayının sonlarında başlayıp sıradizimsel biçimde yaklaşık bir yıllık süreçte yaşanan olay birimlerinden oluşan *Kanlı Topraklar* eserinde, öykü ve öyküleme zamanı aynı nesnel zamanda birleşir. Sosyal ve siyasi yaşama da ayna tutan eser, psiko-sosyal bağlamda zaman ve mekânın sorgulanışıdır: *Al-i Osman yıkılıp yerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti kuruldu kurulu beri memlekette hızlı değişimler olmuştu: Fes atılmış, kalpak atılmış, şapka giyilmişti. Sağdan sola yazılan eski yazı, yerini soldan sağa yazılan Latin harflerinin millî alfabesine bırakmıştı.* (Kanlı Topraklar, s.17)

Sosyal zaman, *hacca gidişe izin verilmediği* (Kanlı Topraklar, s.216) ifadesiyle, hükümetin dine karşı olduğu ve halkın Serbest Fırka'ya ilgisinin arttığı gibi döneme ait ayrıntılarla da netleşir. Eserin ismindeki toprakların “kanlı” oluşu, zaman içinde yaşanan olumsuzlukları imler. Topraktaki yaratma gücünün kan ile lekelenmesi, yok edilmesi zaman içinde kişilerarası ilişkilerdeki bozulmayla eş zamanlı olarak belirtilir: *Kanlı toprakların yüzyıllar boyu kim bilir kaç masum kaniyle sulanmış toprağını gene kim bilir kaçınıcı sefer suluyordu* (Kanlı Topraklar, s.370)

İnsanların evreni nasıl bozduğu “soylu başlangıçlara dönüş miti” (Eliade 2001: 37) ile vurgulanır. Şimdi ile geçmiş arasındaki fark, evrenselleştirilerek kişisel kaygıların evrensel suçlara dönüşüm serüveni anlatılır. Başkişinin öykü zamanındaki psikolojisi geriye dönüşlerle netleştirilir. Zaman içinde yozlaşmış bir kişilik haline dönüşen Topal Nuri'nin geçmiş yıllarda yaşadığı sıkıntılar kişiliğine yansır: *Ne anasını hatırlıyordu ne de babasını. (...) Önüne gelen sümsüklemiş, önüne gelen elinden, hatta ağzından lokmasını kapmış, kapamayınca da patlatmışlardı tokadı, yumruğu. (...) Eller bana acıdı mı? (...) Madem bana acımadılar, ben de fırsatını buldum mu hiç kimseye acımayacağım.* (Kanlı Topraklar, s.13)

Çözen niteliği ile zaman, onu bireysel kayıplarla paraya, güce aşırı bağımlı ve değerler dünyasına yabancılaşmış bir kişi yapar. Reel zamandaki varlığının arkasında bugünü hazırlayan geçmiş yer alır. Bireysel zaman, zengin ve güçlü olma hırsı içindeki başkişinin kimsesiz/ güçsüz bir kişiden “toprak ağası”na doğru yol alış süreci olarak belirtilir.

Orhan Kemal'in Küçük Adam'ın tutunma çabaları ve direnişini kurguya taşıdığı *Suçlu-Sokakların Çocuğu-Sokaklardan Bir Kız-Devlet Kuşu-Bir Filiz Vardı-Murtaza* adlı beş romanda bireysel mücadelenin yansıtıcısı zaman, “olayları örgütleyen merkez” (Bakhtin 2001: s.324) konumundadır.

Cevdet'in Öyküsü Üçlüsü niteliğindeki *Suçlu, Sokakların Çocuğu ve Sokaklardan Bir Kız* romanlarında öykü zamanı, sıradizimseldir. Tanrısal bakış açısı ve anlatıcı aracılığıyla geriye dönüşler, geleceğe dönük hayaller ve şimdiye ait görünümeler bütünlenir. Bu üç boyutlu yaklaşım, roman kişilerin yaşama tutunma ve varlıklarını kurma çabasında zamanın olumlu ve olumsuz getirilerinin bütünleşmesidir.

Üçlünün ilk kitabı olan *Suçlu* romanı, *1932 yılının temmuz sabahı* (Suçlu, s.5) başlar; *bir bahar sabahı* (Suçlu, s.282) sona erer. Yaklaşık bir yıllık süre içerisinde başkişinin on üç yaşında aile içinde ve sosyal yaşamdaki çatışmaları psikolojik bakımdan açıklanır. Zamanın birey üzerindeki yansımaları sosyal zamana ait ayrıntılarla aynı düzlemde verilir. Başkişi Cevdet, çevresiyle ve yaşamla çatışmaları sonucu hayalleriyle kurduğu dünyanın özlemi içerisinde günlerini geçirmektedir. Öykü zamanının akışı özetleme tekniğinin sonucu görünümündeki “ertesı gün, ertesı sabah, günlerce, günler geçiyor, haftalardan beri...vs.” gibi zaman zarflarıyla sağlanır. Öykü zamanı içerisinde önemli olayların yaşandığı günler, *çeyrek saat sonra, öğleden*

sonra, gece yarısına doğru gibi zamanı belirten ifadeler ile ayrıntılı şekilde verilir. Gelecek ise, özlem ile beklenen umut dolu aydınlık zaman dilimidir. Şimdi'de aradığını bulamayan birey, hayaller yoluyla geleceğe yönelir. Cevdet ve Cevriye, yaşadıkları maddi ve manevi yıkımlardan gelecekte kurtulacaklarına inanırlar ki bu onları yaşama bağlayan tek ışıktır.

Cevriye de inanıyordu Amerika'ya giden herkesin her isteğinin hemencecik oluvereceğine. (Suçlu, s.66)

Gidecekti, kim ne derse desin, kim engellemeye çalışırsa çalışsın gidecek, herkesin korkacağı, şaşacağı, zengin bir kovboy olarak dönecekti. (Suçlu, s.259)

Eserde, geçmiş ile bugünün kıyaslandığı görülür. Başkişi Cevdet'in babası İhsan Efendi, *şimdi her şey değişmişti artık* (Suçlu, s.7) sözüyle zamanın birey üzerindeki değişimlerini dile getirirken Adem'in annesi de geçmişe döner: *Aklından otuz yıl önceki bir gençlik gecesi hızla geçti: Böyle bir yaz akşamıydı. Rahmetli kocası, evet güçlü kuvvetliydi ama, gene de adamın üstüne gül koklamıştı işte.* (Suçlu, s.88)

İhanet gecesine dönen roman kişisi, yaşadıklarını “gençlik” maskesi ardında meşrulaştırma eğilimindedir. *Suçlu*'da başlayan öykünün devamı olan *Sokakların Çocuğu* romanında Cevriye'nin ninesi de geçmiş yaşantılarını hatırlar: *O yaştayken kendisi... İçini çekti. Gene böyle gecelerde, uzaklardaki ulu Balkanların ardlarından böyle aylar doğardı.* (Sokakların Çocuğu, s.125)

Eser, başkişi Cevdet'in yaşadığı iletişimsizlik sonucunda ailesi, çevresi ve özellikle kendisiyle mücadelesinin bireysel ve sosyal görünümünün anlatımıdır. Annesinin ölümü ve babasının yeniden evlenmesi Cevdet için yıkımın zamansal başlangıcıdır. Güven ve güç arayışı içerisindeki Cevdet, geçen zamanın kendisinden götördükleri ve yüklediği acılarla çatışır. Her şeyden ve herkesten uzak “yeni” bir dünya özlemi içerisinde. Eserin sonunda bu özlemle gizlice bindikleri vapurdan indirilerek polise teslim edilen Cevdet ve Cevriye, yine de umutlarını kaybetmezler; tekrar deneyeceklerdir. Bir tamir atölyesinde çalışan Cevdet, arkadaşları Cevriye ve Kosti ile birlikte yine Amerika'ya gitme, zengin ve güçlü olma hayalleri kurmaktadırlar. Geceleri yatacak yeri olmayan, çoğu kez Perili Konak'ta korku, endişe içerisinde üşüyerek uyuyan Cevdet, karanlığı hem sever hem de yalnızlığını iyice hatırlar:

Uykuya geçtiği sıra ishak kuşu sık iç çekiyordu. Gece, ishak kuşu, savrulan karlar, pencere, buz gibi cam, naralarla eve dönen babası, annesi. Sokak kapısının çalınışı, annesinin koşuşu, babasının içeri girişi, tokat, tokatlar, tekme. Daha sonraları ölümü annesinin. Babasının Şehnaz'ı eve hanım yapışı. Komşu şoför adem. (...) Ay ışığını yutan devler. (...) Karanlık gündüzlerde ishaklar. (Sokakların Çocuğu, s.69)

Cevdet, hızlı akışına rağmen zamanı bütün boyutlarıyla yaşar. Onun için geçmiş acı, özlem, kin, alınmamış öç dolu günleri barındırır; bugün ise karanlıktır. Aşağılamalar, dışlamalar içerisinde bocalayan Cevdet, hayalleriyle karanlıkları aralamak ister. Amerika'ya gitmek için

sinema gişesini soymaya kalkışan Cevdet yakalanır. Bu ikinci cezaevi macerası on beş yıl sürer ve birçok acılarla onu yetiştirir. On beş yıllık zaman dilimini kapsayan öykü zamanı *dün, paydosta, ertesi, daha ertesi günler, üç gündür, günler geçiyordu, yıllar geçti...* vs. gibi zarflarıyla özetlenerek metne yansıtılırken zaman, bireydeki değişimlerin en yakın tanığı olarak onu kuran nitelikler taşır. Sürgünler, cinayetler, yaralanmalar, kavgalarla geçen bu süre onun bütün umutlarının da tükenişine tanıklık eder: *Böylece nice nice yaralayıp yaralanmalar. Aylarca kendini bilmeyerek yattığı oldu, yediği bıçakları da acılarını da unuttu ama Cevriye'yi unutmadı. Yıllar geçti, yanaklarının vahşi kılları kararıp sertleşti.* (Sokakların Çocuğu, s.217)

Hayallerin umutsuzluğa, yaşama isteğinin boş vermişliğe dönüştüğü bu süre, zamanın her şeyini aldığı bireydeki değişimlerin yansımalarıdır. Hızlı akışı çözen nitelikli zaman, bireyi silmiş ve yok etmiştir. Çocukluk aşkı, kaçıp kurtulma isteği, yeniden başlama umudu elinden alınan Cevdet için artık hiçbir şeyin önemi yoktur.

Üçlünün son romanı *Sokaklardan Bir Kız*'da ise, bugünden geriye doğru gidilerek öykü zamanı derinleştirilir. Geçmiş zaman dilimi, sıradizimsel olarak bugüne taşınır. Başkişi Nuran'ın ailesi ve yaşadıkları ayrıntılı olarak anlatılır. Roman kişilerinin zaman içerisinde değişen durumları aktarılırken, diğer romanlarda olduğu gibi özetleme tekniği kullanılır. Böylece zamanın akışı sağlandığı gibi, olay birimleri arasındaki geçiş de düzenlenmiş olur. "günlerce, ertesi gün, çoğu geceler, haftalar, aylar, yıllar gelip gelip geçiyordu, günler, aylar belki de yıllar geçtikçe, iki yıla yaklaşıyordu, o günden sonra vs." zamanı bildiren ifadeler, öykü zamanının derinleştirilerek yaşanan olayların bütünlüğünü sağlar: *Yıllar gelip gelip geçiyordu. Yapayalnızdı kitaplarıyla. Çevresinden korkuyor, korkusu arttıkça nefreti çoğalıyordu. Eski günleri, ah eski günleri!* (Sokaklardan Bir Kız, s.67)

Roman, başkişinin şimdi'deki ruh durumunu yansıtan bu ifadelerle geçmiş ve gelecek arasında da bağlantıyı sağlar. Eski günlerin özlemi, gelecekte umudun kesilmesi bireyi yalnızlığa iter; geçen zaman ise, bu ruh halinin artışını sağlar. Olay birimlerinin zamansal bağlantısı özetleme tekniğine ile *çok geçmeden, bir gece sonra, günler, aylar, belki de yıllar, iki yıla yaklaşıyordu, yıllardır süregelen, bir sabah erkenden...* vs. gibi zaman zarfları ile sağlanarak akışkanlık ve dinamizm kazandırılır.

Devlet Kuşu romanında zaman, sıradizimsel ve artsüremlidir. Bireysel zaman, öykü zamanına ait sosyal zamanla etkileşim içindedir. Tanrısal anlatıcının bakış açısıyla klasik olay örgüsü oluşturularak zaman unsuruna ait "akışkanlık, nedensellik ve energia" (Randall 1995: 127) gibi kilit unsurlar, ekonomik sıkıntılar, ülkenin siyasi yapılanması, kültürel değerler ile derinleştirilerek yansıtılır. Sosyal zamanın kişilerin bireysel zamanını kuşatan niteliğiyle dile getirildiği eserde öykü zamanı, eski kaymakam Zülfikar Bey'in yoksul mahalleye "apartman yaptırması" ile başlar. Apartmanın yapılışı, öncesi ve sonrası ile öykü zamanının dönüm noktası olur. Zülfikar Bey'in apartman yaptırmak için yoksul mahalleyi seçiş sebebi açıklanırken, geriye

dönüş tekniğiyle öykü zamanının arka planındaki görünmeyen bağlantılar çözümlenir. Zülfikar Bey'in *otuz yıllık (...)* fakir fikiraya dinamit kesilme (Devlet Kuşu, s.70) huyu ile başkışının 'avare' kişiliğinin çatışması sonucunda yaşananlar, zaman boyutunda kesişir. Mustafa'nın ailesinin apartman üzerine kurduğu hayaller, beklentiler ise, eseri geçmiş zaman boyutuna götürür. Olay örgüsünün başlangıcı, bahar mevsimindedir. Yoksul mahallede zaman belirleyici olan *'trenlerin çeyrek saatte bir çılgınlıklarla gelip geçişi'* ile bireylerin iç zamanından uzaklaşarak kısıtlanması, sosyal yaşamın maddi kaygılarla sıkışmışlığıdır. Mevsimin/ zamanın, mekâna yansıyan yüzü bu ruh halinin göstergesidir: *Mevsim sonbahara dönmüş, İstanbul göklerinden telaşlı bulutlar beyaz beyaz, parça parça geçmeğe başlamıştı. Hava hayli soğuktu.* (Devlet Kuşu, s.136)

Çalışan kız ve kadınlara bakış, çevre baskısı, sinemanın tek eğlence oluşu gibi sosyal zamanı belirginleştiren ayrıntıların dikkat çektiği eserde sıçramalar ve özetlemeler yoluyla süreklilik kazandırılan bir yıllık öykü zamanı, olay birimleriyle bağlantılı olarak kurgulanır. Öykü ve öyküleme zamanı, aynı nesnel zamanda birleşirken geriye dönüşler, kişilerin öykü zamanına ait psikolojisinin zeminini netleştirme amacına hizmet eder.

Bir Filiz Vardı romanının öykü zamanı, *yıl dokuz yüz altmış bir* (Bir Filiz Vardı, s.17) olarak belirtilir. Çalışan bütün genç kızların/ kadınların karşı karşıya kaldıkları cinsel sömürü tehdidinden kendini korumak isteyen Filiz'in öyküsü, sıradizimsel olarak metne yansır: *Yıl dokuz yüz altmış bir. Babası çoktan sattı çift atlı arabasını, paralarını kiraya, içkiye, ciğaraya verdi. Geceleri koltuk meyhanelerinden çok geç dönmektedir evine. Kime, neye belli belirsiz, ayıp ayıp küfürler ağzında. Annesi eskiden olduğunca kapıdan karşılamıyor.* (Bir Filiz Vardı, s.17-18)

Sosyal zamana ait unsurlarla iç içe ilerleyen bireysel zaman, başkışı Filiz'in işe başlaması ve sonrasındaki gelişmelerle hareket kazanır. İşe başlama, ayrılma, sendikadaki iş, intihar ve âşık olma gibi bireysel zaman belirleyicileri dikkat çeker. *Bir gün, ertesi sabah, birkaç gün sonra, günlerce* vb. gibi zamanda sıçrama ve özetleme ifadesi taşıyan zarflarla akıcılık kazandırılır. Diğer eserlerde olduğu gibi *Bir Filiz Vardı* romanında da geçmişe/geriye dönüş, kişilerin psikolojilerinin arka planını netleştirmek için yapılır.

Babası ölünce anası tarlaları, çiftliği satıp oğlunu o zamanların sultanisine vermiş. Oğul okuyamamış, bir kâtip olmuş pamuk dokumalarının birine. (...) uzun yıllar tedavi isteyen bir yatağa düşüşü. (...) Kavga. Polis, mahkeme, muhakeme, hapislik. Sonra lanet ederek öz yurdundan İstanbul'a kapağı atıp, İstanbul fabrikalarından birinde gene küçük bir memurluk. (Bir Filiz Vardı, s.266)

Eserde zaman, bireyin çözülüşünün tanığı ve sebebidir. Filiz ve ailesinin babasının işsiz kalışı ile yaşamaya başladığı çözülüş, bireysel ve sosyal değişim ile hız kazanan siyasi kaosun bireyi yalnızlaştırmasının zamansal göstergesidir.

Kendiliğini kuramayan bireyin çözülüşünün anlatıldığı *Murtaza* romanında öykü ve öyküleme zamanı, sıradizimsel olarak aynı nesnel zamanda birleşir. Hâkim bakış açısı ve anlatıcı ile bireysel ve sosyal zamana ait ayrıntıların yansıtıldığı eserde kişi-mekân-olay üçlüsünün “değişimlerinin belirli düzeni” (Denkel 1998: 19) çerçevesinde şekillenen organik bir süreç halindeki öykü zamanı 1941-1947 yılları arasındadır. Başkişi Murtaza’nın 1928 yılında doğan kızı Firdevs öykü zamanının başlangıcında 13 yaşındadır ki bu da 1941’i işaret eder. Küçük oğlu Hasan ise, öykü zamanının başında kundaktadır; yeni doğmuştur. Eserin üçüncü bölümünde “1946-47’lerde” (Murtaza, s.279) bilgisi ve küçük oğlu Hasan’ın “*ilkokula gidip gelmesi*” (Murtaza, s.325) göstergeleri ise, öykü zamanının bitişini netleştirir. Üçlü zaman teorisi bağlamında yansıtılan 6-7 yıllık süreci kapsayan entrik kurgu, başkişinin geçmişi, ailesi, yaşamı, düşünceleri ve bugününü belirleyen niteliklerinin arka planına yapılan geriye dönüşlerle derinlik kazanır. Geçmiş değerlerine bağlı ve göçmen olmanın ayrıcalıklarını maddi anlamda lehine çevirememiş olan Murtaza, sözde bir dürüstlük ve doğruluk uğruna her şeyini feda eder. Örnek aldığı ve rol ödünçlemesi yaptığı dayısı Şehit Kolağası Hasan Bey ise, hiç tanımasına rağmen bilinçaltında kurguladığı kişilik tasarımıdır: *Var idi arslan yavrusu arslan dayım Hasan Bey Kolağası. Hatırlamam ben, anlatır büyüklerim, dökmüş mübarek kanını kutsal vatan topraklarına Balkan Harbinde. Yeter bu şeref hem de şan bana, ne lazım tarla? (...) Dolaşır benim de damarlarımda şükür dayım Hasan Bey’in mübarek kanı!* (Murtaza, s.14)

Başkişi, kendi varoluşsal sürecinin ve değerler dizgesinin en temel unsuru olan ve kendisine anlatıldığı kadar tanıdığı dayının geçmiş zaman diliminde yaptığı kahramanlığa ve şehit oluşa ulaşmak ister. Kendisine övünç nedeni seçtiği bu durumu, belleğine yerleştirir ve yaşamının merkezi haline getirir. ‘Kahraman dayı’ figürü ile sık sık belleğe yolculuk yapan Murtaza, kendisine anlatılan, bizzat yaşamadığı önemli geçmiş zaman anını ve kişisini daima bugüne taşıyarak bireysel zamanının sınırlarını belirler. Kısa bir ana (dayısının kahramanlığının anlatıldığı çocukluk dönemine), bütün bir yaşamını sığdırmayı başarmak ister. Bu yönelimi, geçmiş ve şimdi arasında asla kapatılamayacak farkı tamamlamak içindir.

Murtaza’nın yaşadığı olaylar ‘ailesi ile birlikte 1927’de Türkiye’ye göç etmesi, küçük kardeşinin kendisini yalnız bırakması, şehre taşınması, bekçilik görevi, evlenmesi, çocuklarının olması, fabrikada kontrol memuru olarak göreve başlaması, bu görev sırasında yaşananlar, Firdevs’in ölümü, küçük Hasan’ın ekmek çalması’ şeklinde sıradizimsel olarak aktarılır. Günün bütün zamanlarında aktif haldeki başkişi, çalışkan, özverili kişiliğiyle düşük ücrete rağmen uzun süre çalışır; gece ve gündüz demeden koşuşturur: *Makine dairesinin kirli camından saate baktılar. Dokuz buçuğa geliyordu. Öğlenin on ikisinden beri işbaşındaydılar, paydosa daha iki buçuk saatleri vardı.* (Murtaza, s.230)

Sosyal ve siyasi değişimlere ve gelişmelere de yer verilen eserde, ekonomik sorunlar, etik bozulmalar, sosyal adaletsizlikler, yaşamın tüm alanlarında gözlemlenen yozlaşmalar bireysel

varlığı silen konumu ile aksettirilir: *1946-47'lerde yurdun her yanı "demokrasi" nağralarıyla köpük köpük çalkalandığı günlerde fabrikada kendini bu sarhoşluğa kaptırmış, Murtaza unutulmuştu.* (Murtaza, s.279)

Eserde, bütün yaşananlar anlatılma olanağına sahip olmadığından *o gün, ertesi gün, birkaç gün sonra, günün birinde, gece yarısını geçiyordu...* vs. gibi zaman zarfları ile özetlemeler şeklinde yansıtılır.

Küçük Adam'ın içsel ve eylemsel çözülüş öyküsünün kurgusal evrene taşındığı *El Kızı-Yalancı Dünya-Evlerden Biri-Kötü Yol* adlı dört romanda farklı konular etrafında tematik güçte yer alan hayal, sevgi, bağlılık ile karşı güç grubundaki gerçek, yoksulluk, yozlaşma, sosyal adaletsizlik çatışması ile temellendirilen değerlerden kopuş sürecinin dönemsel gerçekliklerin evrensel göndergeler ile bütünleştirilmesi halinde metne taşınmasıdır.

El Kızı romanında Tanrısal anlatıcı öyküleme zamanından, öykü zamanına geriye dönüş tekniğiyle bakarak 15 yıllık bir zaman dilimindeki olay birimlerini anlatır. Başkişinin oğlu Haldun öykü zamanının başında 6 yaşındadır; sonunda ise tıp fakültesinden mezun olmuş bir doktordur. Öykü zamanı, başkişi Nazan'ın avukat kocası Mazhar'la tanışması ve evlenmesi ile başlar; oğlu Haldun'un sosyal konumunun kendisi yüzünden zarar görmesini istemeyen Nazan'ın cinayet işledikten sonra uçurumdan düşüp ölmesi ile sona erer. Başkişiye alınan pırlanta yüzük ise, eserde bireysel zamanın belirleyici unsuru olur. Tanrısal anlatıcı, bir kadın cesedinin parmağındaki yüzük ile on beş yıl öncesine döner ve öykü zamanının başlangıcından itibaren olay birimlerini sıradizimsel olarak anlatır. Eserde zaman "hem art arda gelen hem de yan yana duran" (Parla 2000: 233) işlevine sahiptir: *Bu yüzük, yıllarca önce, aynı şehrin, yerinde şimdi büyük bir banka bulunan küçücük bir kuyumcu dükkanının vitrininde de böyle parlıyor, gelip geçenlerin dikkatini çekiyordu. Günlerden bir gün öğleden sonra, kuyumcu dükkanının vitrini önüne şık bir adam geldi, durdu.* (El Kızı, s.11)

Öykü zamanı kişilerin psikolojilerinin arka planını netleştirmek için geriye dönüş tekniğiyle derinleştirilir. Böylece öyküleme zamanından öykü zamanına, öykü zamanından da geriye/ geçmişe doğru olmak üzere zincirleme bir zaman kesiti sunulur. Eserin sosyal zamanı, geleneksel aile yapısı içinde kadın/erkek ilişkilerine ait unsurlarla belirginleşir. Bireysel zaman olay birimleriyle bağlantılı olarak ifade edilir. Başkişinin ölümü ile sona eren eser; başkişiye alınan yüzük ile başlar. İç monologlarla derinlik kazanan bireysel zaman, zamanda sıçrama ve özetleme yoluyla da hareket kazanır.

Yalancı Dünya romanında 1960'lı yıllardaki yaklaşık bir yıllık süre öykü zamanıdır. Bu sürenin belirteci, Sophia Loren ve Ayhan Işık gibi sanatçıların ünlü oluşlarının belirtilmesi ve filmlerinden söz edilmesidir. "*Sabahleyin*", "*akşam*", "*ertesi gün*", "*gece*" ... vb. klişe zaman ifadeleri ile akıcılık kazanan eserde, başkişi Neriman'ın on sekiz yaşına girişiyle dramatik aksiyon hızlanır. Ünlü olma ve İstanbul'a gitme hayallerini gerçekleştirmek için on sekiz yaşına girmeyi

bekleyen başkişinin, zamana ait ayrıntılar ile klasikleşen hayal-gerçek çatışmasını yaşama süreci yansıtılır. Bireysel zaman ile sosyal zamanın iç içe olduğu romanda, kişilerin geçmişleri ile bugünleri arasındaki bağlantı geriye dönüşlerle kurguya taşınır: *Bir zamanlar Çukurova’da, Muzaffer bey çiftliğinin alımlı, çalımlı, iliklerine kadar “kadın” Gülizar’ı, şimdiki “Hanım Sultan”ın işi nasıl “seviciliğe” döktüğünden de haberi yok değildi.* (Yalancı Dünya, s.141)

Eserde, kişilerin iç gelişiminde etkin rol oynayan zaman dilimleri üzerinde yoğunlaşılır. Neriman’ın Nejat’la tanışması, Nejat’ın gidişi, Nejat’ın dönüşü, Neriman’ı ve Nejat sevişirken Haydar’ın onları yakalaması, birlikte İstanbul’a gidişleri, Neriman’ın birçok kişi tarafından cinsel olarak sömürülüşü, annesinin onu aramak için İstanbul’a gelişi ve buluşu olay birimleri arasında neden-sonuç ilişkisi tesadüfler ile hızlandırılarak metne yansıtılır. Neriman’ın artist olma macerası ise, özetleme tekniğiyle anlatılır.

Neriman büyük hayallerle babasının evini terk ederek koştugu filmcilikte umduğunu bulamamış. Birkaç filmde küçük roller almışsa da, bakmış kendini harcamağa değmez, bu meslekten ayrılmaya karar vermiş. Tam bu sırada hastalanmış. Hastahanelere düşmüş. Rıza Can’dan başka hiç ama hiç kimse elini uzatmamış. İyi olup hastahaneden çıktıktan sonra da işte nikahlanmışlardı. (Yalancı Dünya, s.366)

Eserde, parçalanmış bir dünyada parçalanmış değerlerin peşinde sürüklenen başkişinin tesadüflerle şekillenen öyküsü sıradizimsel olarak anlatılırken değişmez sosyal gerçekliklere de ışık tutulur.

Evlerden Biri romanında ise, başkişi Sadi Bey ve ailesinin para/ aşk merkezli çatışmaları anlatılırken, öykü zamanı altı aylık bir süredir. Sadi Bey’in Hukuk Fakültesi dördüncü sınıf öğrencisi küçük oğlunun mezun olamayışı öykü zamanını belirginleştirir. Bireysel zaman, kişilerin yaşadıkları iç gelişimi geçmiş zaman değerlendirmeleri ile bütünleşen bir düzlemde iç monologlara yansıtılır:

Otuz beş, koskaca otuzbeş yıldır şu eve geçen emeği. On beş, onaltı yaşında, körpecik bir kız, bir çocuktan kart herife vardığında. Varış o varış. Bitmez tükenmez sabahlar, akşamlar.. (...) Gençliğinde baba evinde çek, evlen koca evinde çek, yarın belki de evlat evlerinde, el kızlarından çekecekti. (Evlerden Biri, s.19)

Roman kişisinin umarsız küçük dünyasının ‘otuz beş yıllık’ yaşam süreci “üçlü zaman tablosu” (Aytaç 1983: 229) ile özetleme yoluyla zaman- insan bağıntısı çerçevesinde eleştirilir. Sadi Bey’in daha önce sıradan olan macerası, “emekli olduktan” sonra kişiliğinde ve beklentilerindeki sıçrama ile başlar. Emekli oluncaya kadar yaşadığı düzenden, ailesinden ve ailesinin maddi-manevi sorumluluklarından bıkan eski şimendiferci Sadi Bey, aşk ile yaşamına anlam kazandırmak ister. Onun kızı yaşındaki komşu Nursen’e aşkı, yaşlılık psikolojisinin ve ölüm korkusunun aşk ile kapatılma arzusudur. Onun aşkı, ölümün reddedilmesidir. Emekli olmak

ve evin alınışı, ailenin çözülüşü ile paralel olarak öykü zamanındaki hızlı akışı belirleyen ayrıntılardır.

Kötü Yol romanında öykü zamanı geriye dönüşlerle derinleştirilerek anlatılır. Bireysel zaman ile sosyal zamanın iç içe olduğu eserde, 1960'lı yıllarda 'ünlü olma' hayali kuran gençlerin yaşadığı çatışmalar metne yansır. Geriye dönüş tekniğiyle kişilerin öykü zamanındaki varlıkların arka planı ifade edilir:

On yıl önce, şimdi dördüncü katında oturdukları Maçka'daki bu apartmanın o zamanki sahibi İhsan Bey'in karısı, kocası tarafından üzerine titrenen çok güzel bir kadındı. (...) Bu, şimdiki kocası o zamanlar İhsan Bey'in İstanbul'daki çeşitli eğlence yerlerinden birinde "bar fedaisi", kara kaş, kara gözlü, güçlü kuvvetli bir erkekti. (Kötü Yol, s.136-137)

Öykü zamanına, klişe zaman ifadeleri ile akıcılık kazandıran Tanrısal anlatıcı, her şeyi bilen/gören konumu ile öykü zamanını belirginleştirir. Tesadüfler aracılığıyla zamanda sıçramalar yapılarak, başkişi Nuran'ın ünlü olma serüveninin trajik sonu, zamansal ve mekânsal boyutlarıyla esere taşınır.

Müfettişler Müfettişi-Üç Kağıtçı romanlarında toplumun her kesimini kuşatan bozulmuşluğun, düzensizliğin ve güvensizliğin hâkim olduğu yozlaşmış ilişkiler ağı içerisinde Küçük Adam'ın kendi dışındaki güçler tarafından kuşatılmışlığı ve kimsenin kimseye giderek hiçbir kuruma güveninin kalmayıp yabancılaşma izleği etrafında ironik şekilde anlatılır. Bu eserlerde tükeniş/ötekileşme, kendine ve değerlere kopuş ile teftiş edenin teftiş edilmesi gerekliliği ve teftiş edenin üçkağıtçı olması toplumsal bozulmanın devletten halka doğru genişleyişi ile bireyden topluma genişler.

Müfettişler Müfettişi ve *Üç Kağıtçı* ikilisinde zamansal boyutlu olarak hem sosyal hem de psikolojik irdeleme yapılır. Öykü zamanının gerçekleri ile reel gerçekler örtüşür ve romanın entrik kurgusunun temeli olan "yabancılaşma ve yozlaşma" izlekleri zamanla birlikte derinleşir: *Zaman, Kudret Yanardağ'ı halkın gözünde her gün biraz daha büyütüp yüceltmek için alabildiğine çalışıyordu sanki.* (Üç Kağıtçı, s.267-268)

Tanrısal anlatıcı, öykü zamanına ait gerçekleri başkişinin öyküsündeki işlevi ile vurgular. Böylece zaman, dolandırıcılıktan milletvekilliğine yükselişin hazırlayıcı unsuru olur. Siyasal çürümenin ve sosyal çarpıklıkların kişi ve toplum düzeyindeki çatışmalarının doğurduğu Kudret Yanardağ tipi, zamansal bir cezalandırma, oç alma olgusuna dönüşür. 1949-1950'li yıllarda ülkenin yaşadığı siyasal değişim sürecinin ironik nitelikli yansıdığı her iki eserde, öykü zamanı yaklaşık bir yıllık zaman dilimini kapsar. Devlet-halk çatışmasının tırmandığı, bütün kurumları ile çözülüşün yaşandığı ve yalıtık değerler dünyasının egemen olduğu, hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığı bir dönemdir, bu dönem güvensizlik ve tedirginlik ile kişileri kuşatmıştır: *Kuyruğun*

hükümetin eline geçmeğe görsün bir sefer. Geçti mi artık her şey fazlasıyla sükün ederdi. (Müfettişler Müfettişi, s.68)

Siyasal çalkantıların etkisiyle dönemsel gerçeklikleri kendi çıkarı doğrultusunda yönlendiren kişilerin türemesi ile hükümet-halk bütünlüğünün sarsıldığı, çözülüş yaşayan bir devlet sisteminin eleştirisi yapılır. Yazarın dikkatsizliği ya da kalemiyle geçinmesinin verdiği aceleciliği ve yayına yetiştirme çabasının bir yansıması olarak, her iki eserde öykü zamanı ile ilgili verilen bilgiler arasında çelişkiler dikkat çeker. *Müfettişler Müfettişi* ve *Üç Kağıtçı*, sıradizimsel olarak birbirinin devamı niteliğinde nehir romanlardır. Fakat her iki eser de bu bakımdan irdelendiğinde, öykü zamanlarının farklı tarihleri işaret ettiği anlaşılır. Şöyle ki, *Üç Kağıtçı* romanında *1950'nin Nisan başları* (*Üç Kağıtçı*, s.253) olarak belirtilen öykü zamanı; *Müfettişler Müfettişi* romanında *dokuz yüz elli yedi yılının Ağustos on ikisi* (*Müfettişler Müfettişi*, s.131) şeklinde öykü zamanından daha önceki yılları işaret eder. Halbuki nehir roman olma özelliği esasına göre *Müfettişler Müfettişi* romanının öykü zamanı ile *Üç Kağıtçı* romanının öykü zamanının art arda gelmesi gereklidir. Sıradizimsel bir yapı arz etmeli; tarihi önce olan öykü zamanı önce tarihi sonra olan öykü zamanı sonra olmalıdır. Eserlerde bireysel zaman, geriye dönüş tekniği ve öykü zamanına yansıyan geçmişe özlem izleği etrafında şekillenir. *Müfettişler Müfettişi* romanında, öykü zamanının “gece” başlaması, başkişinin “karanlık” ve “kanundışı” işlerini örtme eğilimini imler ve tükenişi hızlandıran işlevsel bir unsur haline gelir.

Hey gidi günler hey! Ne günlerdi... Millet parayla oynuyordu. (*Müfettişler Müfettişi*, s.16)

Kafasında eski, mutlu günlerin filmi başlamıştı: Meserret kiraathanesinde pineklemedirler. Bir gün önceki volilerini son meteliğine kadar Beyoğlu lokantalarıyla pavyonlarında yemişler. (*Üç Kağıtçı*, s.124)

Geçmiş zaman dilimi, öykü zamanındaki kişiliğin ve kimliğin hazırlayıcı unsuru olarak da yer alır. Kudret Yanardağ'ın öykü zamanındaki durumunun arka planı, bilgi verici ipucu geçmişte gizlidir. Başkişinin “teftiş kurulu” macerası ortaokulu dışardan bitirmek için gittiği sınavda müfettiş sanılması ile başlar. O, bu olaydan sonra gittiği her yerde, çalıştığı küçük memurluklarda kendisine yakıştırılan bu “büyük adam” olması gerektiği düşüncesini sömürür. Böylece milletvekilliğine kadar ulaşan *sahte müfettiş*, kendi çözülüşü ile sosyal yozlaşmayı birleştirerek olumsuzlukları maddi anlamda lehine çevirir. Sosyal zaman, onun yitik yükselişini sağlayan bir kaynak olur. İki eserde de olayların akışı, özetleme tekniğiyle ve zamanda sıçramayı gösteren ifadelerle sağlanır. *Günlerden beri, o gece, üç gün sonra, ertesi gün, hemen her gün, günler gecelerce, son günlerde...* vs gibi zaman zarfları ise, bu akışa süreklilik kazandırır.

Sonuç

“Ömrüm süzgeçte su gibi,
Tükeniyor, damla damla...
Gece gündüz baş başayız,
Duvarları loş odamla.”

Orhan Kemal'i kendinden önce yaşamış ve kendi devrinde yaşayan sanatkarlardan ayıran en önemli farklılık; gerçeği, 'tasarım', 'gözlem' ve 'yaşanmış' olma nitelikleri ile bir bütün halinde algılamasıdır. Eserlerinde anlattığı kişilerin, ekonomik sıkıntılar içinde birtakım açmazlar yaşamaları ve bunlardan kurtulmaya çalışmaları, yazarın da bütün yaşamı boyunca en büyük sorunu olur. Yaşadığı mekanları, tanıdığı kişileri ve bizzat duyumsadığı olayları zamansal düzeyde metne taşırken üslubunun belirleyicisi gerçekçilik duygusudur. Romanlarını kaleme aldığı 1949-1970 yılları arasındaki 21 yıllık sürede; sosyal gerçekçilikten eleştirel sosyal gerçekçiliğe aşamalı olarak dönüşüm yaşar.

Yazar *Baba Evi*, *Avare Yıllar*, *Arkadaş Islıkları*, *Cemile* ve *Dünya Evi* kurucu beşlisinden, Küçük Adamın çözülüşünün/ ötekileşmesinin anlatıldığı *Müfettişler Müfettişi* ve *Üç Kağıtçı* ikilisine geçiş sürecindeki roman türündeki 24 eserinde sosyal yaşamın olumsuzluklarının kişideki tahribatını metne yansıtır. Kendisiyle, çevresiyle ve bütün dış dünya ile sağlıklı iletişim kuramayan kişilerin yaşamla olan bütün mücadelelerinden yenik çıkışlarını anlatan yazar ilk romandan sonuncuya kadar, eserlerini olay örgüsünün giriş-gelişme-sonuç sırasını izlediği karakteristik bir seyirdeki klasik vaka düzeni ile aynı şablona göre düzenler. Her romanın bir olaya dayanan ve belli bir zaman ve mekân diliminde gerçekleşen bir konusu vardır. Vakanın seyri, işlenen konuya göre çekirdek bir vaka çevresinde neden-sonuç ilişkisi bağlamında düzenlenen olay birimlerinden oluşur. Tanrısal anlatıcı ve kahraman anlatıcı ile bakış açılarını kullanan yazar, gözlemlediği olayları kişi-mekân-zaman boyutunda ele alır. Kahraman anlatıcının bakış açısından kurgulandırılan üç roman (*Baba Evi*, *Avare Yıllar* ve *Arkadaş Islıkları*) dışındaki bütün romanlarında toplumcu sanat anlayışına bağlılığının göstergesi olarak Tanrısal anlatıcı vardır.

Orhan Kemal'in 24 romanı, kronolojik yazılış sırasına göre değil; izleksel bütünlük içerisinde değerlendirildiğinde yerinden, doğal çevresinden kopmuş, boşlukta kalmış, bu yüzden de kötülükler, olumsuzluklarla iç içe yaşamaya mecbur edilmiş Küçük Adam'ın mücadelesinin anlatıldığı görülür. İnsan ile toplum arasındaki çatışma zemini üzerinde, çocukluk hatıraları ve özümsemiği ideolojinin hazır kalıplarından gelen unsurlar, onun eserlerine kaynaklık eder. Abdulkadir Kemali Bey'in macerasından ve Raşit Kemali'nin gençlik yıllarından izler bulunan eserlerinde yazar, kendinden başlayarak tüm çevresini kuşatan bireysel ve toplumsal trajedileri yansıtır. Eserlerinde anlattığı kişilerin, ekonomik sıkıntılar içinde birtakım açmazlar yaşamaları ve bunlardan kurtulmaya çalışmaları, yazarın da bütün yaşamı boyunca en büyük sorunu olmuştur.

Yaşam ve insan ile temasın diyaloglar aracılığıyla kurulduğu Orhan Kemal romanlarında öykü zamanı sıradizimsel niteliklidir. Öykü ve öyküleme zamanının aynı nesnel zamanda birleştiği metinlerde bireysel zaman ise, karakterlerin iç zamandan uzaklaştığı bir iş süresi halindedir. Geriye dönüşler ise, kişilerin psikolojik arka planını yansıtmaya hizmet eder. Devrinin tanığı olmak isteyen yazar, 1940 sonrası Türk toplumunun siyasi ve sosyal yapılanmasıyla ilgili sosyal boyutlarını da anlatır. Anlatıda zaman, eylemler dışında zaman belirteçleri ile de gösterilir. Kullanılan fiillerin zamanı ve kipler de öykü ve öyküleme zamanındaki mesafeyi ortadan kaldıran niteliklere sahiptir.

Orhan Kemal'in en gerçekçi ve en toplumcu özelliklere sahip romanlarında bile içten içe çarpan hassas bir kalbin atışlarını duymak mümkündür. Romanlarındaki kişilere bakış açısını, romantik ve psikolojik unsurlar belirler. Romanlarda ülkü değerler ve karşı değerler, insanı var eden öz ile toplumsal çürüme arasında yaşanan çatışmalar üzerine kuruludur. Orhan Kemal roman kişilerine; tutarlı bir davranış bütünlüğü içinde inşa etme, belirginleştirmek için abartma, yan davranışlardan arındırarak yoğunlaştırma, toplumsal çevre ve tarihsel olgular ile bütünleştirme ve karşılıklı konuşmalar ile tanıtmaya yöntemleri ile gerçeklik ve canlılık kazandırır.

Kaynaklar

- Aktaş, Şerif (1990), "Orhan Kemal (1914-1970)", *Türk Dili*, 463: 33-45.
- Aytaç, Gürsel (1983), *Çağdaş Alman Edebiyatı*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Bachelard, Gaston (1996), *Mekanın Poetikası*, (çev. Aykut Derman), İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bakhtin, Mikhail (2001), *Karnavalın Romanı*, (çev. Sibel Irzık), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Belge, Murat (1994), *Edebiyat Üzerine Yazılar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Celnarova, Xenia (1979), "Orhan Kemal'in Sosyal-Politik Hicvi-IV", *Eleştiri*, 1 Ekim: 9-11.
- Çavdar, Tevfik (1970), "Orhan Kemal Üzerine", *Dost*, 22: 4-6.
- Denkel, Arda (1998), *Nesne ve Doğası*, İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Ecevit, Yıldız (1996), "Orhan Pamuk'un Romanlarında Ana Bileşenler", *Varlık*, 1063: 46-54.
- Eliade, Mircea (2001), *Mitlerin Özellikleri*, (çev. Sema Rıfat), İstanbul: Kuram Yayınları.
- Elias, Norbert (2000), *Zaman Üzerine*, (çev. Veysel Atayman), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fromm, Erich (1995), *Rüyalar Masallar Mitozlar*, (çev. Aydın Arıtan-Kaan H. Ökten), İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Grillet, Alain Robbe (1989), *Yeni Roman*, (çev. Asım Bezirci), İstanbul: Ara Yayınları.
- Harvey, David (1997), *Postmodernliğin Durumu*, (çev. Sungur Savran), İstanbul: Metis Yayınları.
- İleri, Selim (1999), "Biten (İki) Yüzyıldan Gelen Yüzyıla, Türk Romanında Kadın Portreleri", *Varlık*, 1105: 24-31.
- Karpat, Kemal Haşim (1996), *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Afa Yayınları.
- Kemal, Orhan (1987), *Devlet Kuşu*, İstanbul: Tekin Yayınları.

- _____ (1994), *Evlerden Biri*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1994), *Kanlı Topraklar*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1994), *Sokakların Çocuğu*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Arkadaş Islıklar*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Avare Yıllar*, X. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Gurbet Kuşları*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Kaçak*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Kötü Yol*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Müfettişler Müfettişi*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Üç Kağıtçı*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Vukuat Var*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1995), *Yalancı Dünya*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1996), *Suçlu*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1999), *Cemile*, X. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1999), *Dünya Evi*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1999), *Hanımın Çifliği*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (1999), *Sokaklardan Bir Kız*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (2000), *Baba Evi*, XV. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (2000), *Bereketli Topraklar Üzerinde*, XIII. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (2000), *Bir Filiz Vardı*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (2000), *El Kızı*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (2000), *Eskici Dükkanı*, İstanbul: Tekin Yayınları.
- _____ (2000), *Murtaza*, XIV. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınları.
- Parla, Jale (2000), *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Randall, William L. (1995), *Bizi Biz Yapan Hikayeler*, (çev. Şen Süer Kaya), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Uğurlu, Nurer (1973), *Orhan Kemal'in İkbâl Kahvesi*, İstanbul: Cem Yayınları.
- Urry, John (1999), *Mekanları Tüketmek*. (çev. Rahmi G. Öğdül), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Extended Summary

Literary work and meaning of it, which is being produced as synchronic and diachronic and is a multilayered platform, is parallel to time's going beyond a process and being a concept that influences and shapes individual. Time perception which changes parallel to truth perception is one of structure elements of literary work with quantitative and qualitative phenomenon. Time, which gains flow to fiction of narration with it's linear or circular situation, turns to a mark that truth leaves in space/ path by going beyond abstract differentiation.

Orhan Kemal as a multifaceted artist, although created lots of works in different literary genres from short story to novel, poem to theatre, is being known as a novelist in our literature. In Republic period of Turkish literature, Orhan Kemal novel which has textualized as a life style but not rules of being preached before is reflection of little man's adventure of realizing oneself. Deeper meanings between existence and absence of human constitute the essence of his works of art. At his 24 novels, time as a structure element moves to concept dimension and extends borders of narrative persons, place, perspective, narrator and thematic meaning. The artist who is sensitive to voice of values, while questioning conflicts between past and present in terms of place and time, is concerned about the future of society banked up with puppet, lack of id, monotony, reificated people.

Orhan Kemal wants to make people think and educate through combining destruction on person and society of threatening directed to vital resources and world of values with individual, national and universal messages. In his work of arts, while the absence of 'little man's struggle of hold to life whose life takes shape with financial worries is being expressed, main goal is social benefit. The artist who thinks that the aim of art is social awareness does/can not draw away to ivory tower. He narrates people and their conflicts who he knew, saw, lived together in process of passing from being bourgeois to 'little man' in his novels and short stories. He fictionalizes conflicts of 'little man' by way of different characters and same technique. With his imaginations, dreams, desires and hopes, this little man conflicts with an enemy whose content is uncertain and incomprehensible; is always in breakoff phenomenon.

In author's work of arts, the effects of environment and society on human are at the forefront. The novelist through featuring the quality of being human, blames the society and social order that turns people to vile creatures. Orhan Kemal's characters, who are defeated and lost while facing with themselves and the world, drift with the course of events. Meanwhile, their recognize system is being transferred to the text. While psychological situations belong to characters narrated with connotation values of objective symbols, the importance of place and time on personal space is being emphasized. Time is not only an element which provides flow of personal and social life but also a missing process that prepares breakup and corruption in system of values. While psychology of indivial and society is being analyzed in level of present and also

past which is like a constructive source with references of today; narrative time and historical present are being combined at the same objective time usually.

In his 24 novels from *Baba Evi*, *Avare Yıllar*, *Arkadaş Islıkları*, *Cemile* and *Dünya Evi* founder quintette to *Müfettişler Müfettişi* and *Üç Kağıtçı* duple in which little man's breakup / be marginalised is being represented, Orhan Kemal reflects the negativities of social life on person destruction to the text. The author narrates how people who do not have healthy communication with himself, environment and external world are defeated from their struggle with life. From his first novel to the last, he arranges his work of arts according to a classical episode order in a characteristic progress in which plot comes after introduction-development-conclusion order. Each novel has a topic that based on an event and occurs at a spesific period of time and place. The progress of the case consists of narrames which are arranged in the context of cause effect relationship around a kernel case. The author who uses omniscient and hero narrator and their perspective, handle the events that he observed at character-place-time dimension. Except three novels (*Baba Evi*, *Avare Yıllar*, *Arkadaş Islıkları*) which are fictionalised with hero narrator and his point of view, there are omniscient narrator in all his novels as an indicator of author's commitment to socialist sense of art.

In Orhan Kemal novels, which contact with life and human connected by way of dialogues, narrative time has arranged orderly. In his texts which narrative time and historical present are united at the same objective time, individual time occurs as a work duration that characters become distant from inner time. Flashbacks serves to aim of reflecting characters psychological background. The author who wants to be witness of the age, also narrates social aspects of Turkish societies political and social settlement after 1940. In narration, time is being indicated with adverbs of time except actions. Tenses and moods have qualities which extinguish the distance between narrative time and historical present.